

Мал. 3. Індеси споживчих цін по області у 2010-2011 роках (у % до грудня попереднього року)

селення області вище середнього рівня по Україні. Значна частка доходів витрачена населенням на придбання товарів і послуг.

Слід зазначити, що негативною ситуацією є те, що населення на придбання алкогольних напоїв та тютюнових виробів витрачає майже стільки коштів, скільки на освіту, науку та культуру. В Івано-Франківській області склалась не зовсім раціональна структура витрат, оскільки соціальні допомоги та інші поточні трансферти перевищують заробітну плату.

1. Грішнова О. А. Людський розвиток в системі пріоритетів регіональної соціально-економічної політики / О. А. Грішнова // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – Івано-Франківськ: Плай. – 2007. Вип. ІV. – 290 с.

2. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України, 2012. – 45 с.

3. Доходи та витрати населення Івано-Франківської області за 2011 рік (попередній розрахунок). Економічна доповідь. – Івано-Франківськ: Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2012. – 28 с.

4. Доходи та витрати населення за 2010 рік за регіонами України (Статистичний збірник). Державна служба статистики України, 2012. – 103 с.

5. Доходи та витрати населення Івано-Франківської області за 2001-2010 рр. Статистичний збірник. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2012. – 84 с.

6. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2011 році. Статистичний збірник (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Державна служба статистики України, 2012. – 430 с.

This article examines the current status, dynamics and trends of revenues and expenditures of the population Ivano-Frankivsk region compared to other regions and in the whole country.

УДК 332.12

Баланюк С. І.

СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ: СУТНІСТЬ СТРУКТУРИЗАЦІЇ

Розглянуто вертикальну та горизонтальну структуру сільських територій. Обґрунтовано вертикальну структуру сільських територій України відповідно до адміністративно-територіального устрою держави.

Ключові слова: сільські території, вертикальна структуризація, сільська громада, адміністративно-територіальний устрій.

І. Вступ. Розвиток сільських територій потребує розробки відповідного механізму, який охоплюватиме постановку цілей, деталізацію

завдань, вибір та практичну апробацію методів досягнення, постійний моніторинг та за необхідності, корекцію. Проте кожна сільська територія характеризується особливостями, які доцільно враховувати обираючи напрями її соціально-економічного розвитку. Ідентифікація останніх і підвищення ефективності організації управління сільськими територіями сприятиме їх структуризації та групуванню відповідно до цілей та завдань економічного розвитку.

Дослідженню проблем розвитку сільських територій у вітчизняній науці приділено багато

уваги й опубліковано чимало наукових праць. Вагомий внесок в розробку цієї тематики зробили О. Бородіна, К. Васьківська, Т. В. Гоголь, Ю. Губені, М. Ігнатенко, О. Онищенко, В. Крупін, О. Солтис, Р. Кіндрачук, І. Куліш, О. Павлов, О. Павленчик, П. Саблук, М. Смушак, А. Стельмашук, І. Черевко, Т. Шматковська, І. Щербата, В. Юрчишин та ін. Їхні дослідження в основному зорієнтовані на загальні питання розвитку сільських територій. Водночас доцільно більш детально розглянути сільські території у плані їх структуризації.

II. Постановка завдання. Стаття має на меті висвітлення специфіки вертикальної структуризації сільських територій відповідно до адміністративно-територіального устрою держави.

III. Результати. Важливою складовою організації ефективного управління сільськими територіями є їхня структуризація відповідно до цілей і завдань стратегічного розвитку.

Т. В. Гоголь виокремлює три основні системоутворюючі складові розвитку сільських територій: соціальну сферу, економіку та екологію [1]. Дещо інше трактування цієї категорії пропонує О. І. Павлов, який складовими сільських територій вважає населення, поселення, виробничий потенціал, інфраструктуру, землі, природне середовище та ресурсний потенціал [2].

М. М. Ігнатенко наголошує, що структура сільських територій визначається наявністю наступних складників: природа, населення, виробництво, організація та управління [3].

У проекті Закону України “Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості”, який так і не був внесений на розгляд Верховної Ради України, пропонувалася наступна структуризація сільських територій:

- а) сільські регіони – території Автономної Республіки Крим та областей;
- б) сільські райони – території районів;
- в) сільські округи – території спільних земельних та економічних інтересів територіальних громад та місцевих органів виконавчої влади.

При цьому сільські округи складають місцевий рівень, сільські райони – регіональний рівень, а сільські регіони – загальнодержавний рівень [4]. Цим проектом визначено такі види територіальної інфраструктури сільської місцевості: виробничу, соціальну, інженерно-транспортну, екологічну та ін. А, залежно від видів переважного використання земельних та інших природних ресурсів, виробнича територіальна

інфраструктура сільської місцевості поділяється на підвиди:

а) з високим рівнем виробничо-містобудівного освоєння – сільські райони, які розташовані близько до великих міст і не втратили аграрну структуру;

б) із середнім рівнем виробничо-транспортного освоєння – сільські (периферійні) райони з динамічним розвитком сільського господарства та добре розвинутою транспортною мережею;

в) із середнім рівнем виробничого освоєння й розгалуженою екологічною мережею – сільські райони зі сприятливими можливостями сталого розвитку сільського господарства та значним рекреаційним потенціалом;

г) із низьким рівнем виробничого освоєння – сільські (периферійні) райони з домінуючим аграрним виробництвом і відносно низьким рівнем ресурсного потенціалу [4].

М. В. Смушак зазначив такі складові сільських територій: соціум (сільська громада, спільнота, населення); підприємства, заклади, установи, організації; господарства (фермерські та господарства населення); природно-ресурсний потенціал; органи управління; екологічний стан; соціальна інфраструктура; історичні пам’ятки та культура [5, с. 14].

Доповненням цього переліку можна вважати обґрунтоване О. В. Гафуровою виокремлення ще однієї складової сільських територій – сільської поселенської мережі, під якою розуміють сукупність розташованих в сільській місцевості населених пунктів, сполучених між собою дорогами, засобами зв’язку та іншими комунікаціями, необхідними для проживання населення та ведення виробничо-господарської діяльності [6].

Наведені вище трактування дають підстави стверджувати, що структуризація сільських територій означає виокремлення та групування структурних складових, визначених на основі адміністративно устрою та елементів системи сільських територій.

Їх можна досліджувати у двох вимірах: вертикальному (адміністративному); та горизонтальному (територіальному, соціальному, економічному, інфраструктурному, ресурсному, екологічному).

Вертикальний (адміністративний) вимір структуризації сільських територій передбачає їх розподіл за адміністративною підпорядкованістю сільських поселень (сіл, односімейних та інших поселень у сільській місцевості) та їх гру-

пування, згідно з адміністративно-територіальним устроєм України.

Адміністративний вимір характеризує вертикальну структурування сільських територій, оскільки кожний її наступний ієрархічний рівень знаходиться в адміністративній підпорядкованості вищому рівню водночас здійснює управління нижчерівневими адміністративними одиницями та забезпечує їх координацію (рис. 1).

тики (Бюджетний кодекс України), на централізації фінансових потоків у столиці з подальшим їх розподілом між регіонами, які у свою чергу розподіляють кошти між районними та міськими бюджетами. Вже пізніше кошти у вигляді субвенцій або дотацій доходять до первинного рівня – сільської (селищної) ради.

Це призводить до постійної обмеженості бюджетних коштів у селі, та, унеможливорює

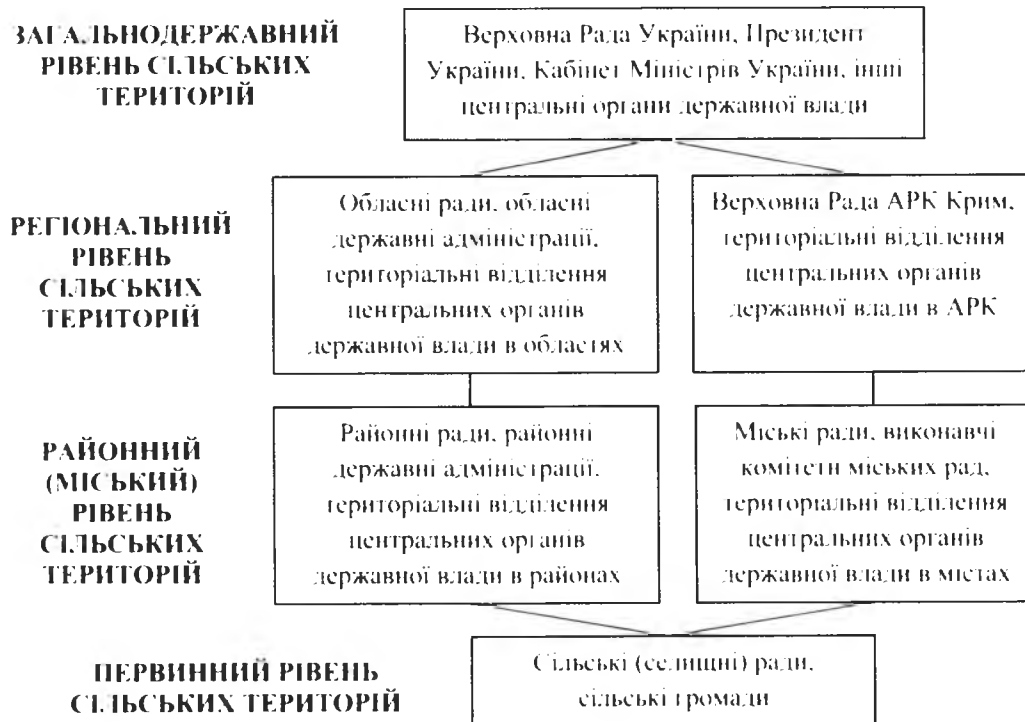

Рис. 1. Вертикальна структурування сільських територій України

Відповідно до ст. 6 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, первинним суб’єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об’єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову [7].

Сільській громаді належить усе майно комунальної власності в селі: об’єкти соціальної інфраструктури – дороги, мости, школи, дитячі садки, амбулаторії, лікарні тощо; а також земля, будівлі та споруди, комунальні підприємства. Саме вона відповідає за їх ефективне функціонування.

Однак у сучасних умовах така відповідальність недостатньо забезпечена фінансовими можливостями. Причиною є базування чинного законодавства, зокрема у сфері оподаткування (Податковий кодекс України) та бюджетної полі-

виконання сільськими громадами через уповноважені сільські (селищні ради) своїх функцій. Як наслідок, тенденцією останніх років стало поглиблення занепаду соціальної інфраструктури сільських населених пунктів, моральне та фізичне старіння основних фондів комунальної власності, недостатнє фінансування соціальної сфери села.

З огляду на вищезазначене, можна констатувати об’єктивну потребу в реформуванні адміністративного устрою України, яке повинно не лише розширити повноваження сільських громад, але й забезпечити їхні фінансові можливості щодо практичної реалізації визначених функцій.

Рис. 1 наочно демонструє вертикальну структурування сільських територій України відповідно до чинного адміністративно-територіального устрою України. Дана структура потребує реформування, згідно з яким головною (найвищою) ланкою управління сільськими територіями має стати сільська (селищна) рада та гро-

мада, яку вона представляє. Адже вони обізнані з проблеми свого поселення тому можуть обрати оптимальні шляхи розвитку, відповідно до з історичних, культурних, виробничо-господарських та інших особливостей даної сільської території. Також зосередження широких повноважень на первинному рівні, підкріплене їх фінансовим забезпеченням стимулюватиме сільські громади до розробки та впровадження інвестиційних проектів, розвитку соціальної інфраструктури, нарощення виробничої та комерційної діяльності.

Районний (міський) рівень управління сільськими територіями повинен забезпечувати реалізацію державної політики щодо розвитку окремих галузей – сільського господарства, освіти, медицини, культури, охорони навколишнього природного середовища тощо. Для цього доцільно сформувавши центри сприяння розвитку місцевого самоврядування сільських громад, головними завданнями яких має бути надання інформування про права та обов'язки, організацію та реалізацію визначених цілей і їх повноважень, розробка та впровадження проектів, залучення інвестицій тощо. Важливим завданням районної (міської влади) є лобювання інтересів сільських громад у залученні субвенцій і дотацій з обласного та державного бюджетів, а також бюджетів фондів охорони навколишнього природного середовища, фінансування будівництва тощо, на реалізацію важливих інфраструктурних проектів, запобігання наслідкам можливих стихійних природних явищ та їх ліквідацію, будівництво житла для молодих сімей та ін.

Регіональні органи (обласні ради, обласні державні адміністрації, регіональні відділення центральних органів державної влади) повинні забезпечувати виконання стратегічних завдань політики розвитку сільських територій, впровадження нових стандартів життя сільського населення, інноваційних методів, технологій і форм господарювання. Для цього необхідна розробка центральними органами державної влади відповідних стандартів, затвердження стратегічних напрямів та цілей розвитку, створення сприятливого мікроклімату для впровадження інноваційних технологій, залучення інвестицій тощо.

Сьогодні в Україні, як зазначалося вище, діє протилежна модель управління розвитком сільських територій – модель централізації, що передбачає конкретизацію найбільших повноважень і можливостей в центральних органах державної влади і найменших – сільських грома-

дах. Особливо це стосується можливостей для реалізації повноважень.

Зокрема, як засвідчує аналіз адміністративно-територіального устрою Івано-Франківської області, станом на 2011 р. область розподілена на 5 міст і 14 районів, у складі яких загалом знаходяться 765 сільських населених пунктів під юрисдикцією 477 сільських рад і 24 селищних рад. Порівняння цих даних із показниками 1989 р. виявляє тенденцію до зростання кількості сільських і селищних рад, а також кількості сіл. За цей період, кількість сільських рад в області збільшилась на 121, або на 34,0 %, а кількість сіл – на 11, або на 1,4 %.

Суттєве зростання кількості сільських рад в області є позитивною тенденцією, оскільки громада організована сільською радою, може привернути увагу органів влади районного, регіонального чи загальнодержавного рівня до проблем свого села та прискорити їх вирішення. Також сільські ради, згідно із чинним законодавством, наділені широкими правами щодо захисту інтересів сільської громади. Зокрема, вони: затверджують місцевий бюджет, вносять змін до нього та затверджують звіт про його виконання; встановлюють місцеві податки та збори, відповідно до Податкового кодексу України; утворюють цільові фонди; приймають рішення щодо необхідності місцевих запозичень, надання, відповідно до чинного законодавства, пільг у місцевому оподаткуванні, зборах та земельному податку; відчужують, відповідно до закону, комунальне майно; затверджують місцеві програми приватизації, а також перелік об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; реорганізують або ліквідовують діючі комунальні дошкільні навчальні заклади тощо [8].

Наближений до адміністративної структуризації сільських територій територіальний підхід. Досить часто сутність адміністративного устрою розглядається з адміністративно-територіальних позицій. При цьому не завжди прослідковується чітке розмежування сутності та механізмів функціонування цих підходів. Тому важливим слід вважати, те, що вертикальна структуризація сільських територій ґрунтується саме на адміністративному напрямку.

Для ефективного управління сільськими територіями та забезпечення їх розвитку, окрім вертикальної, необхідно здійснювати також горизонтальну структуризацію за територіальним (поселенським), соціальним, економічним (ви-

робничо-господарським), інфраструктурним, ресурсним (ресурсно-потенціальним) та екологічним напрямками.

ІV. Висновки. Ефективне управління сільськими територіями не можливе без їх детальної структуризації та групування.

Вертикальна структуризація сільських територій характеризує їх в адміністративному плані: первинний, районний, регіональний загальнодержавний рівні. Кожний наступний ієрархічний рівень структурної ієрархії знаходиться в адміністративній підпорядкованості вищому рівню та одночасно здійснює управління нижчерівневими адміністративними одиницями та координує їх.

На сучасному етапі розвитку України важливим залишається питання реформи її адміністративного устрою. Вона повинна забезпечити сільські громади не тільки широкими повноваженнями щодо розвитку населених пунктів, але й реальними фінансовими інструментами для реалізації таких повноважень.

1. Гоголь Т. В. Ідентифікація структурних елементів системи розвитку сільських територій / Т.В. Гоголь. [Електронний ресурс] / Режим доступу до док.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav1/2010_4/6.pdf.

2. Павлов О. І. Сільські території як об'єкт впливу консолідованої державної політики / О. І. Павлов. [Елек-

тронний ресурс] // Режим доступу до док.: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=41>.

3. Ігнатенко М. М. Моделі та стратегії розвитку сільських територій / М. М. Ігнатенко. [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_3/5.pdf.

4. Проект Закону України "Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості". [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: <http://search.ukr.net/google/search.php?engine=3&q=%D0%A1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F&cx=partner-pub-7302036088769417%3Ah6gebird1fi&cof=FORID%3A10>.

5. Смушак М. В. Організація системного розвитку сільських територій регіону: Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук – спец. 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка" / М. В. Смушак. – Ужгород, 2009. – 234 с.

6. Гафурова О. В. Сільська поселенська мережа: поняття, склад, проблеми формування / О. В. Гафурова. [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: <http://elibrary.nubip.edu.ua/7655/>.

7. Проект закону України "Про адміністративно-територіальний устрій України" [Електронний ресурс] // Режим доступу до док.: <http://www.csi.org.ua/www/?p=1881>.

We consider vertical and horizontal structure of rural areas. The vertical structure of rural areas of Ukraine, according to the administrative-territorial structure of the state is grounded.

Кропельницька С. О. Григорів О. О.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті досліджуються основні засади нормативно-правового забезпечення впровадження та можливостей застосування процесу бюджетування в системі вищої освіти. Автори пропонують концептуальну схему організаційно-правового забезпечення впровадження бюджетування у ВНЗ.

Ключові слова: система вищої освіти, нормативно-правове забезпечення, управління фінансово-господарською діяльністю вищого навчального закладу, бюджетування.

І. Вступ. Одним із стратегічних напрямів процесу державотворення в Україні на сучасному етапі є реформування системи вищої освіти. Основні завдання щодо її розбудови через вистратні зобов'язання держави у цій сфері і доко-

рінного оновлення через опрацювання і запровадження інноваційних механізмів управління визначені Конституцією України (1996 р.), Законами України «Про освіту» (1991, 1996 рр.), «Про вищу освіту» (2002 р.), Указом Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» (1995 р.), національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1993 р.), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2011 р.), іншими документами [1-5].

З метою вирішення проблеми діяльності закладів освіти у багатьох галузевих нормативно-правових актах знайшли відображення норми, присвячені фінансуванню бюджетних установ. Так, для вирішення даних проблем на державному та місцевому рівнях розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 р.